

Genoeg verstand te weinig rede

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Versijnt om de veertien dagen

**24ste jaargang nummer 2
25 januari 1969**

Hoofredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:

mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort
Telefoon 03490-16474

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijzen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-
Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

Casper Vogel: De vreemdeling (pag. 4)

P. Krug: Er is meer in u... (pag. 5)

Dr. H. Bongers: Rekenschap (pag. 6)

Dr. S. L. Verheus: Hedendaagse theologie (pag. 7)

DE JAARWISSELING is niet met jubel begeleid, noch met betrekking tot wat in het verleden was gepresteerd, noch om wat men verwachtte. De bewapeningswedloop is niet gestuit of beperkt. En de trots over de successen in de ruimtevaart ging met vrees gepaard. De Amerikaanse en Russische programma's dienaangaande worden uitgevoerd onder leiding van generaals, die vooral geïnteresseerd zijn in de beheersing van de ruimte, de kracht der raketten en het eventueel neerlaten van kernwapens uit 'kunstmanen'. De voorbereidingen tot de 'maanreis' hebben tot nu aan de Verenigde Staten honderdduizend miljoen gulden gekost. En wat is er op aarde niet allemaal nodig! Een wijsgerig aangelegd letterkundige sprak terecht van een overwinning van het wetenschappelijk verstand, maar van het falen der menselijke rede.

OP AARDE is er inderdaad van alles te doen. Strijd tegen rassendiscriminatie, honger en ondervoeding, parasitisme van feodale kasten en militaire dictaturen, om te zwijgen van de dringende wenselijkheid een einde te maken aan het gebruik van georganiseerd geweld. Wat dit laatste aangaat leven wij echter in een periode, waarin men onderscheid moet maken tussen staatsgeweld en 'revolutionaire oorlogen' of guerrilla's. En al naar iemands gezindheid of politieke neiging, belangen of kennis der feiten zal hij geneigd zijn het ene te verontschuldigen en het andere niet. In Latijns-Amerika loopt de tegenstelling tussen de opvattingen van priesters dwars door de kerk heen. Wat Vietnam aangaat splitsen zich vele partijen van het Westen, en inzake Biafra wentelden allerlei meningen. Maar niemand vond het middel om aan de gevechten een einde te maken: zij volgden hun eigen wetmatigheid, die van het geweld dus.

OOK de conflicten in het Nabije Oosten hebben met de Israëli's 'Blitzkrieg' van juni 1967 en het daarop gevolgde 'staken van het vuren' geen einde genomen. Sinds de schepping van de staat Israël in 1948 zijn er nu drie oorlogen gevoerd (van 1948, in 1956 samenvallend met de Frans-Engelse actie tegen Egypte, in 1967) en alle drie waren ze Israëli's overwinningen (militair gezien) maar zij hebben niet de oplossing gebracht, waarom het ging: erkenning en ga-

rantie van het voortbestaan van Israël, vrijheid van scheepvaart via Suezkanaal en Straat van Tiran, oplossing ook van het nijpende vluchtelingenvraagstuk. De kloof is wijder geworden en de Arabische regeringen hebben steeds minder speelruimte doordat de Arabische massa's meer en meer een voedingsbodem leveren voor guerrilla-groepen. Er zijn nu al 1.800.000 Palestijnse 'ontheemden' in de landen rond het Israël van 1949, en dus ten dele in de bezette gebieden. Alle kwalen verergeren zich.

DE TOENEMENDE verarming van landen als Jordanië (dat volkomen bankroet is) en Egypte vergroot de tegenstellingen tot de Israëli's, die nu eenmaal in dit gebied een technisch superieur en economisch bevoorrecht 'westers' land vormen. De machteloosheid der Verenigde Naties springt ieder in het oog. Eenstemmig aangenomen resoluties (zoals die van 22 nov. 1967) blijken vodjes papier, omdat Amerikanen en Russen er tegengestelde bedoelingen mee hebben. De laatste tijd is er in Washington ontstemming gebleken over de omvang van Israëli's 'strafmaatregelen' tegen Jordanië en Libanon. De regimes daarvan zijn stellig niet pro-Russisch, maar de bevolking wordt anti-westers, gezien de Amerikaanse hulp aan Israël. Stemmingen in de Verenigde Naties, opinies in de internationale pers enz. deden spreken van een Israëli's 'isolement'. In het Nabije Oosten is het echter altijd geïsoleerd geweest en zonder sociaal-economische en politieke integratie in het Arabische gebied blijft het bedreigd. Misschien zou samenwerking der grootste mogendheden het klimaat scheppen en de macht vormen, om die verzoening tot stand te brengen. Thans wijst niets daarop. Hoogstens zal ook hier, zoals in de ganse wereld, vrede gaan berusten op een voorlopig machtsevenwicht.

PESSIMISTISCHE conclusies, zo zal men zeggen. Maar in overeenstemming met de tijd waarin wij leven en met de stand der beschaving, waarin het militaire geweld is ingebouwd. Volgens de socialistische filosofie der vorige eeuw is de mens 'op weg van barbarisme naar menselijkheid'. Men moet het hopen. Maar de liquidatie van het georganiseerde geweld is daartoe voorwaarde. En juist die belangrijkste stap is de moeilijkste!

KRITISCH ALLERLEI

Engels (I)

THE New Statesman heeft een bloemlezing uitgegeven onder de titel *This England* met ingezonden stukken. 'Ik ging naar een groot warenhuis om een bijbel te kopen voor mijn neefje als kerstcadeau. Toen ik vroeg waar de bijbels waren, zei de verkoopster: het spijt me mevrouw, de bijbels zijn opgeborgen vanwege de kerstdrukke'. (Woman's Mirror.) 'Ik heb een kanarie met een schommel in zijn kooi. Ik heb de gewoonte de schommel uit de kooi te halen op zondag. Is dit in overeenstemming met de christelijke leer?' (Belfast News Letter.) 'Mag ik een paar woorden schrijven om de angst voor spoken weg te nemen? Het advies is mijzelf door een spook gegeven. Wees geïnteresseerd en vraag of je hem van dienst kunt zijn'. (News of The World.) 'Adam en Eva waren blank. Hoe is het dan mogelijk dat er gekleurde rassen ontstonden? Deze vraag intrigeert mij'. (Daily Mail.)

Engels (II)

NOG wat voorbeelden uit de bloemlezing: 'Borstvoeding is te verkiezen boven de zuigfles om dezelfde reden dat bruine eieren beter zijn dan witte. Het is mooier. Vervang de borst door een zuigfles in de schilderijen van de madonna met het kind en je verliest esthetische schoonheid'. (Guardian.) 'Mijn vriendin en ik waren verliefd op elkaar en hadden verlovingsplannen. Toen kocht haar vader een paard voor haar en sindsdien heb ik haar niet meer gezien'. (Mirror.) 'Een jaar geleden had ik gemeenschap met een jongen. Daarna nooit meer. Kan ik nu weer maagd worden?' (Mirror.)

Engels (III)

'WANNEER ik de knieholten van vrouwen zie hoor ik altijd de aanhef van Beethovens Pastorale Symfonie'. (Daily Mail.) 'Ik gebruik iedere maand mijn kindertoeslag om de pil te kopen'. (Daily Mirror.) 'Dertien verpleegsters in mijn ziekenhuis werden zwanger omdat ze vonden dat zij hun vrienden wat terug moesten geven voor de maaltijden die zij zelf niet konden betalen'. (Sun.) 'Wij hebben onze huwelijksplechtigheid op een geluidsband. Iedere keer als wij ruzie hebben, zetten we de tape-recorder aan en dan zijn we weer gelukkig'. (Weekend.) En tenslotte een ernstige mededeling: 'De heer Frank Maule, opzichter van het kerkhof, is verrukt over zijn afscheidscadeau dat hij van zijn werkgever ontving bij zijn pensionering: een graf'. (Daily Mail.)

Bejaarden

HET aantal babies neemt in Nederland percentsgewijze af, het aantal bejaarden stijgt. Wel worden huwelijken op jonger leeftijd (20-25 jaar) gesloten, maar de geboorteregeling begint al meer en meer vóór de geboorte van een of twee kinderen. Heel jonge huwelijken (met meisjes van 15 tot 20 jaar) waren van 1956 tot 1966 gestegen van 2,03 tot 3,6 %. In 1967 trad een kleine daling in: 3,56 %. Waarschijnlijk zal het percentage meer dalen met toenemend gebruik van voorbehoedsmiddelen, want de meeste van zulke jonge huwelijken zijn 'gedwongen'. Een aanzienlijke vermeerdering ziet men bij het aantal hoogbejaarden, boven de tachtig. Op 1 jan. 1968 waren er in ronde cijfers 136.000 mensen van 80-84 jaar, 56.000 van 85-89 jaar, 14.500 van 90-94 jaar en 2.127 van 95 jaar en ouder. Binnen 2 jaar (van 1 jan. 1966 tot 1 jan. 1968) is het aantal bejaarden (van 65 jaar en ouder) gestegen met 5,2 %.

Pornografie

VRIJE VOLK-verslaggever Jaap Koopmans constateert dat sinds de pornografie in Denemarken niet meer bij de wet verboden is de verkoop van mierzoete damesromans stijgt. 'Menige kiosk, oorspronkelijk gericht op de verkoop van pornografie, verkoopt op dit moment verhalen over verpleegsters die goede sier maken met een arts; de verhalen die ophouden waar de eerste kus wordt gegeven'. Kortom: toegestaan pornografie is gewoon niet meer opwindend. Als een Nederlandse parlementariër voorstelt om ons een hoop moeite te besparen en de pornografie nu eindelijk eens vrij te geven, dan dient hij te weten dat hij zich de woede van de pornografiehandelaar op de hals haalt. De oplettende ambtenaren zullen hun tijd weer aan werkelijke ongerechtigheden besteden. De liefhebber van exhibitionistische erotiek en wat daarvoor doorgaat zal de vooruitstrevende parlementariër ook al niet dankbaar zijn. Dus: handhaaf het verbod toch maar. Dan kunnen we tot in lengte van dagen met bonzend hart door het sleutelgat kijken. Als u de deur opentrap is de aardigheid er vanaf. Dat heeft Denemarken bewezen.

Moskee en rok

WE hebben onze bekomst van al dat leuke gezanik over mini-rokjes, tenzij er in deze materie een nieuw aspect opdaagt, aldus De Groene. Welnu, dat is gebeurd, en wel in Egypte. Een Mohammed

daanse geestelijke in Alexandrië heeft president Nasser verzocht, de rokjes te verbieden omdat biddende en dus knielende vrouwen en meisjes datgene van een vrouwenrug onthullen wat niet vertoond moet worden. 'Nasser peinst er niet over, want dit is een gezinszaak en geen staatszaak', aldus zijn antwoord.

Paus (I)

VERLEDEN jaar was ik in Rome en geheel onverwachts drukte Z.H. Paus Paulus mij de beide handen en keek mij in de ogen. Dat moment zal ik nooit vergeten. Z. H. Paus Paulus die zulke wereldomvattende besluiten moet nemen, zal zeker in de geschiedenis één der grootsten genoemd worden. Onze goede Z. H. Paus Johannes z.g. zou zeker hetzelfde gedaan hebben. Veel heb ik eenvoudige, simpele mensen bezocht en men verbaast zich, dat zij zo dicht bij de Goede God staan. We kunnen veel van hen leren. Het spijt mij het abonnement te moeten opzeggen.

A. M. J. Verouden-v. d. Meer
(Kruispunt)

Paus (II)

IK vind het wel erg goedkoop om daarover te lachen en de Paus als een ongetrouwde te betitelen, die er ook niks van kan weten. Net of de Paus dat in zijn eentje bediseld heeft. Men weet toch, tenminste als men de encycliek gelezen heeft, dat het nog nooit in de kerkgeschiedenis is voorgekomen, dat er zoveel verschillende deskundigen zijn geraadpleegd. En dat de Paus zelf in ronde woorden verklaard heeft hoe zwaar de beslissing hem heeft gewogen. En zouden de gehuwden die 'Humanae Vitae' zien, als een kruis dat zij niet kunnen dragen, eens de encycliek goed lezen. Dan zouden ze daaruit ook op kunnen maken, dat gecontroleerde geboortenregeling nog te allen tijde mogelijk is. En alsjeblieft ophouden met verwijten aan de Paus.

Mevr. Zaad, MERKELBEEK
(Kruispunt)

Pro-Luther

IN de katholieke Volkskrant schreef de heer P. R. de Keyzer het volgende ingezonden stuk: 'Als men nadenkt over de behandeling die prof. Schillebeeckx ondervindt en de daarbij door het Vaticaan gebruikte methoden beschouwt, komt plotseling de figuur van Luther in een heel ander licht te staan en ziet de kerk als gezags- en machtsinstituut er niet zo 'heilig' uit. Als pater Schillebeeckx straks zou moeten zeggen: 'Hier sta ik, ik kan niet anders', dan sta ik achter zijn ideeën en zal door Rome 'een dwalende broeder' worden genoemd, voor wie gebeden moet worden, zoals ik als jongen moest bidden. De geschiedenis begint dan weer opnieuw.'

Crèches

IN Münster zijn er 17.000 studenten, van wie tien procent gehuwd is, vaak met studerende meisjes. Ongeveer een derde van deze echtparen heeft kinderen.

Zij hebben nu gevraagd een universitaire crèche te bouwen voor driehonderd babies. De studentenverenigingen verschaffen weliswaar adressen van artsen, die 'antibabypillen' voorschrijven, ook aan ongehuwde meisjesstudenten.

Maar beter te veel ruimte voor de kleintjes dan te weinig, want ze moeten met zo weinig mogelijk dwang worden grootgebracht, zo menen de vrijheidlievende ouders. De kosten van de bouw en inrichting van de crèche zijn geraamd op 450.000 mark. Binnen zeven weken verklaarde de deelstaat Rijnland-Westfalen zich bereid, van dit bedrag 350.000 mark te verschaffen. De rest komt voor rekening van de stad Münster. De kinderbewaarplaats wordt de modernste van Duitsland: in de stijl van een bungalow, met speelplaatsen voor zomer en winter; een modelinrichting waaraan tal van professoren hebben meegewerkt. Er zijn ook baanbrekers in de Bondsrepubliek.

de woorden

Woorden groeien mee, met de jaren
worden ze zwaarder, ze raken
bemandeld met onderzees gewas,
mosselen, een stuk van een wrak,
wieren ijl als oud mensenhaar,
onrustige planthanden, verraad
van bovenglans, verdronken land,
algen dralend boven zwart zand.

Daarom moet ik ze altijd vertalen,
loswrikken, ophalen, in ander water
overdoen, uitspoelen, afkrabben
en wachten wat in mijn handen
achterblijft: een bloem, een geraamte,
een onderaards antwoord van aarde,
een laatste geglinster, een begin van brand,
een glimp onderbelicht vaderland.

GABRIËL SMIT

Crisis in de religie

Het 'Haarlems Dagblad' van 24 december bevatte een aantal oordelen over 'de crisis in de religie'. Daaraan ontleen wij deze beschouwingen, van Bomans' lange bijdrage slechts het tweede gedeelte.

Tolerantie, wederzijds

CENTRAAL echter staat in datgene, wat u 'n crisis gelieft te noemen, een sterk toegenomen waardering voor het menselijk lichaam. Ik heb dit voor het laatst bewaard, maar het is de factor in al de verschuivingen, die wij om ons heen waarnemen. Ikzelf ben nog opgevoed in het idee van een liftwerking: naarmate men de dode ballast van het lichaam naar beneden duwde ging de 'ziel' omhoog, het waren twee contragewichten. Beide richtingen worden nu parallel gezien. In deze nieuwe opvatting, die overigens weer buiten de kerk en wel door Freud werd voorbereid, is het begrip zonde verbleekt en de naam ascense door die van frustratie vervangen. De zielzorger staat niet langer meer wantrouwend tegenover allerlei vormen van erotiek, aan één waarvan hij overigens zijn eigen existentie te danken heeft, maar hij zit wel met tal van instituten, die uit de oude zienswijze zijn gegroeid en als vreemde stolsels van vroeger denken in ons midden staan. Boete, vasten, belijdenis, biecht en celibaat, het zijn allemaal koraalriffen van verzonken eilanden. Heel die archipel van schuldbesef is eigenlijk verdwenen of staat op het punt om weg te zinken. Begrijpelijk is dan ook het ongeduld van de jonge generatie, die zich omringd ziet met overblijfselen van een opvatting die zich onmogelijk delen kan, om deze obstakels weg te ruimen. Hier is werkelijk van een crisis sprake, omdat de vormen van een overwonnen verleden als vreemde klippen in het water van het heden staan en de vrije doorstroming beletten. Hiervoor is geen andere oplossing dan tolerantie. Te weinig beseffen de jongeren, dat deze instituten voor miljoenen nog met geest geladen zijn, te weinig realiseren zich de ouderen dat deze inhoud bij hun kinderen volledig verdampt is. Er is in deze impasse geen andere brug dan het voorname gebod van het christendom.

GODFRIED BOMANS

Buitenstaander

WAT ik vind van de crisis in de religie? Uitstekend!

Hoe meer crisissen hoe beter.

De uitspraak van Trotzky, 'elke staking draagt de kiem van de revolutie in zich', varieer ik in dit verband onmiddellijk tot: 'elke crisis in de religie draagt de kiem van de totale omslag naar het atheïsme in zich'.

Als het zover is, leg voor mij dan maar een feesttoeter klaar.

Natuurlijk heb ik een reden voor mijn bijval bij dit proces van aftakeling. En wel de meest zinvolle, meest natuurlijke reden die voorhanden is, namelijk gemakzucht.

Ik kreeg een sociaal-democratische opvoeding. Geloof kwam daar niet bij te pas. Als ik nu met kennissen, vrienden, zit te praten stukt het gesprek soms. Of ik, of zij begrijp(en) niet wat er bedoeld wordt. Dan blijkt dat een van beide partijen dingen bekend veronderstelt die hij in zijn jeugd heeft geleerd. De achtergronden kloppen niet. We verliezen tijd met uitleggen.

Lastig hoor, lastig. Nog lastiger is het dat religie nog steeds op mijn lachspieren werkt.

Enfin, ik ben nu eenmaal een typische buitenstaander.

HENK VAN KERKWIJK

Autonome ethiek

ALS HUMANIST meen ik natuurlijk, dat de crisis in de godsdienst en de vermindering van zijn invloed moeten worden toegejuicht. Wie zou er overigens terug willen naar de tijd, dat de godsdienst (eeuwen lang) een grote en conservatieve sociaal-politieke macht was, die op alle terreinen de evolutie probeerde te vertragen? Sociale verworvenheden, geestelijke vrijheden, recht op kinderbeperking, op hervormingen in de moraal, op crematie enz. enz. moesten toen alle worden bevochten in strijd met de kerk, en het is goed dat die periode voorbij is.

DE mens is bezig de kinderkamer te verlaten en de logica, die kritisch wordt toegepast in de ervaringswetenschap, de techniek en op maatschappelijk terrein kan het godsdienstig geloof niet onaangetast laten. De ontmythologisering is gezond: zo kan men van het zinnebeeld de zin behouden, en deze scheiden van de verbeelding. In het licht van de huidige kennis der werkelijkheid en de beheersing van natuur en materie lijkt de bijbel een historische roman of een hoogst belangwekkende bundel verhalen, beschouwingen en mythen uit ver van ons liggende tijden en landen. Nooit was de wereld zo ver van het christendom verwijderd. Dit betekent echter niet, dat zij onzedelijker is geworden. De ethiek is niet afhankelijk van christendom, jodendom, mohammedanisme of boeddhisme, maar van het culturele peil der maatschappij, de opvoeding tot menselijkheid en verdraagzaamheid, het karakter der mensen.

HET probleem van onze tijd is niet, wat de goden willen, maar wat de mensen willen. Hun geldt onze bekommernis, vrees en hoop, en hopelijk eens onze liefde. Geen vrede op aarde en in mensen een ónbehagen: dat is de bron van het hedendaagse verdriet en niet dat goden sterven en kerken haar macht verliezen. De emancipatie der gelovigen is een verheugende uiting van mondigheid, redelijkheid, sociale verantwoordelijkheid en algemeen-menselijke idealen. Zij bevordert de toenadering tussen gelovigen en ongelovigen.

Dr. A. L. CONSTANDSE

En dan maar weer tot volgend jaar Kerstmis...

Terwijl ik dit schrijf, is het nieuwe jaar een dag of tien oud, 't zou dus nog net kunnen; een gelukwens voor 1969 maar als u dit stukje onder ogen krijgt, is de tijd van de stevige handdrukken en 'je weet wat ik zeggen wil' voorbij en doen we allang weer gewoon tegen elkaar. Maar goed, u weet dus op de 25e, wat ik op de 10e tegen u had willen zeggen. Ook hier thuis zijn de uren en de dagen als een schaduw heen-gevloden, al is er wel degelijk iets van overgebleven, dat voorlopig nog wel een poosje beklijven zal.

De oudejaarsavond werd hier namelijk door de jonge generatie verbolgen en met gramschap tegemoet gezien. Het 'familie-feesterige' gedoe moest nu maar eens doorbroken worden. O, ja, best, tot twaalf uur wilden ze ons wel gezelschap houden; die tijd kwam wel om, als ze tenminste dan maar iets fijns hadden om zich op te verheugen, want na twaalf was er ergens een feest en daar wilden ze heen. Wij zeiden 'nee, dat gebeurt niet' en we staafden ons verbod met goed gefundeerde redenen, gebaseerd op voorvallen uit heden en verleden, waarmee we het duidelijk bewijs gaven, dat we niet alleen bekrompen waren, zonder enig begrip voor wat de moderne jeugd toekwam, maar dat we daarbij tyrannie en dictatoriaal waren en nog gemeen ook. Dat was dus wel een fijne basis om rond het middernachtelijk uur het glas te heffen. Niettemin begon ik na de afwas onverstoorbaar slaatjes te maken voor twaalf uur, ik legde oliebolletjes en appelbeignets op schalen en zette thee. Even later ging de telefoon: iemand van het H.V. belde ons op, om ons mee te delen, dat er een meneer eenzaam was die avond en of wij daar nu iets op wisten. Op zo'n moment heb je 't gevoel, dat je een soort Humanistische Haarlemmerolie bent: overal goed voor en 't helpt tegen alle kwalen. Nu geeft dat niet, maar 't is ieder jaar weer hetzelfde. Altijd komen er mensen te elfder ure tot de ontdekking, dat ze met Kerst of Oud en Nieuw alleen zijn en dan moet het H.V. stante pede uitkomst brengen. Dat lukt zelden, want je kunt Jan en alleman opbellen, maar als je eenzaam nodig hebt om andermans eenzaamheid te verdrijven, dan zijn die op slag van de aardbodem verdwenen.

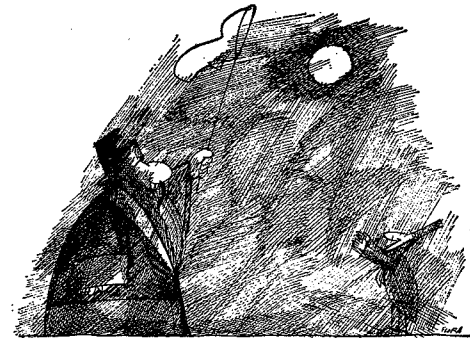
Nu ja, wat moesten we met die meneer. 'Laat maar hier komen', zeiden we en we begonnen met ons allen rond te rennen om alles recht te zetten, de poedersuiker overal af te kloppen en de vuile kopjes weg te brengen. Daarna verdrongen moeder en dochters zich voor de spiegel met lippenstift, poederdons en ogenschaduw, want je kunt tenslotte nooit weten... 't Bleek een oude heer te zijn; een kunstenaar, die vond, dat mijn man allemaal mooie vrouwen om zich heen had - toch maar goed van die lippenstift en zo - en die een zeer bewogen leven achter zich had, waar hij vreselijk grappig over kon vertellen. Hij kon op bevel zomaar van 't ene moment op 't andere in snikken uitbarsten; had er in een onvoorstelbaar korte tijd een heel vermogen doorgejaagd en had de halve wereld afgereisd per fiets, overnachtend in kloosters. Hij was twee keer getrouwd geweest, maar ik kan me voorstellen, dat die vrouwen gillend bij hem weggelopen zijn. Een merkwaardig mens, maar voor één avond niet oninteressant. In ieder geval waren de dochters weer enigszins met hun ouders en hun lot verzoend, al bleef de dwingelandij van ons met dat feest natuurlijk onvergeeflijk.

Iets, dat beklijft, zei ik net. Ja, de meneer vond het zó verrukkelijk bij ons, hij had de avond van zijn leven gehad en wilde graag nog eens terugkomen. Nu zoeken we stad en land af naar een kamer voor hem, want hij wil zijn memoires schrijven en dat kan niet in het hotelletje, waar hij nu zit. En die kamer zullen wij dan wel moeten opknappen en hem eten brengen, als hij ziek is.

Totdat, misschien, ook wij gillend in het niet verzwinden.

De vreemdeling

HET ZIEN van *De Vreemdeling* van Luchino Visconti, een verfilming van Albert Camus' roman, riep een gevoel op dat ik kende toen ik *l'Etranger* voor het eerst gelezen had, en het boek dichtsloeg. Op de voorkant daarvan stond een in grijze tinten getekende jongeman op een groot, warm-geel strand. In niets deed hij me denken aan de hoofdpersoon Meursault. Het merkwaardige was trouwens dat ik me in het geheel geen voorstelling had gemaakt van hem. Meursault moest een vreemdeling blijven. Een niet-concrete figuur; een idee eerder nog. Toch had iemand hem gezien, zoals hij daar voorop dat *Livre de Poche* stond. Ik kon het niet geloven en vond het banaal.

Der gute Santa Claus

Die Zeit

FRANCINE CAMUS, de weduwe van de in 1960 omgekomen Nobelprijswinnaar, moet een onbegrijpelijk groot vertrouwen hebben gehad in de Italiaanse aristocraat-marxist-paardenfokker en gerenommeerd opera- en filmregisseur Luchino Visconti, toen zij hem een jaar of vijf geleden eindelijk toestemming gaf om *l'Etranger* te verfilmen. Camus zelf heeft vanaf 1942, het jaar waarin het boek uitkwam, altijd vierkant geweigerd om ooit de filmrechten van zijn boek te verkopen; een houding waarin zijn weduwe nog jarenlang volhardde. Voor producent Dino de Laurentiis is zij tenslotte gezwicht (mogelijk ook voor de drieënhalve ton die hij kon bieden), al stelde zij wel enkele belangrijke voorwaarden. Visconti, die zij kende als filmmaker van grote literaire werken, moest de regie voeren en een scenarioschrijver zou door haar persoonlijk worden aangewezen. Dat werd dan Georges Conchon, een beschermeling van Camus, die zich op zijn beurt weer voorzag van de medewerking van Suso Cecchi d'Amico en nog later van Camus' beste vriend Emmanuel Robles. Men ziet: de opzet die werd gekozen stelde de vraag centraal: hoe zou het uiteindelijke resultaat het best de geest van zijn oorspronkelijke schepper ademen?

VISCONTI ging zelfs zover te verklaren: 'Het is onmogelijk het boek in wat dan ook om te zetten. We kunnen er slechts de illustraties bij maken en dat is ongetwijfeld de moeilijkste en meest delicate taak die ik me ooit gesteld heb'. En Visconti heeft woord gehouden. Nauwkeurig zocht hij naar de plaatsen in Algerije, die in de roman worden aangeduid. Tot in details verbeeldde hij wat Camus omschreef. Dat was overigens niet veel. Zijn stijl is even ongevoelig als de vreemdeling zelf. De handeling omvat weinig. Karakterbeschrijvingen ontbreken. Visconti moest dus grotendeels intuïtief en op de tast te werk gaan, met als bakens slechts de onverwachte momenten waarop Camus uitgebreid op ogenschijnlijk onbelangrijke bijkomstigheden ingaat. De wezenlijke dingen in het verhaal worden meestal niet gezegd, maar gedacht of gesuggereerd; het is in zekere zin één lange understatement. De intrige is op zich ook niet interessant; de manier waarop Meursault erop reageert wel. Een wezenlijk bestanddeel is bovendien de manier waarop het verhaal wordt verteld. Slechts Meursault is aan het woord. Alle anderen laat hij nooit spreken; hij haalt ze altijd in de indirecte rede aan:

KON VISCONTI ooit volgens deze principes filmen? Sartre heeft Camus genoemd: Kafka door Hemingway herschreven. Hemingways vertellingen leenden zich bij uitstek voor verfilming, maar voor Kafka moest een unieke gigant als Orson Welles te pas komen, die bovendien niet illustreerde, maar autonoom herschiep.

l'Etranger wordt overigens zelf vaak aangevoerd als illustratie, en wel van Camus' 'philosophie de l'absurde'. Sprekend over deze filosofie haalt men dan graag Camus' plotselinge dood aan. Terugkerend uit Nice, botste hij met zijn auto op weg naar Parijs in volle vaart tegen een boom aan. In zijn jaszak werd een vliegticket Nice-Parijs gevonden. Kan het absurder? Misschien: de film *l'Etranger* werd vrijwel geheel in Algerije opgenomen. Toen het werk bijna klaar was, moesten Visconti c.s. ijlings hun koffers pakken door de toen juist uitgebroken Israëlisch-Arabische oorlog, waarin Algerije partij koos. Uitgerekend de liefdes-scènes tussen Meursault en Marie moesten toen noodgedwongen in een ander land (Italië) worden gespeeld!

L'ETRANGER: een illustratie dus van een op zichzelf mager verhaal, dat zich in het Algerije van de late dertiger jaren afspeelt. De jonge kantoorbediende Meursault (Marcello Mastroianni) gaat naar de begrafenis van zijn moeder, die in het gesticht overleden is. Het waken is een corvee voor hem, de begrafenis een formaliteit. Aan het strand ontmoet hij 's middags een vroegere collega, Maria (Anna Karina). Met haar gaat hij 's avonds naar een film van Fernandel en ze blijft bij hem slapen. Een ongere burman, Raymond, verplicht hij aan zich door hem een handje te helpen in een affaire met diens vroegere maitresse. Op het strand, bij vrienden van Raymond, doodt Meursault een van de Arabieren die de afgewezen vrouw willen wreken; uit verwarring, door de hitte en de felseijnende zon. De totale onverschilligheid hierover wordt hem door de rechter van instructie tijdens het onderzoek en door de officier van justitie tijdens het proces ten eerste kwalijk genomen. De belangrijkste beschuldiging lijkt niet de moord zelf, maar het feit dat hij op de dag van de begrafenis van zijn moeder geen verdriet heeft getoond en zelfs een liefdesverhouding is begonnen. Hij wordt terdood veroordeeld.

MEURSAULT is een vreemdeling voor zijn omgeving, maar Camus maakt voor ons zijn omgeving minstens even vreemd. Hij is een ongevoelig mens voor wie niets werkelijke waarde heeft. Alles is hem gelijk; hij is tevreden met zijn leven op een voor ons onbegrijpelijke wijze: geen gevoel van tevredenheid, maar eerder de voelbare wens een bestaande situatie niet te willen wijzigen. Zijn verhouding tot anderen is objectief, nooit subjectief. In de ogen van anderen is hij een monster. In werkelijkheid is hij het ernstig tegendeel van wat anderen van hem vinden. Door slechts drie mensen wordt hij positief gewaardeerd: zijn vriendin Marie, wier liefde pas in de gevangenis betekenis voor hem gaat krijgen; de soeteneur Raymond, die loyaal is wegens 'bewezen diensten'; en de schurftige, oude etage-buurman, die huilt als de vieze hond

die hij elke dag vervloekte, weg is en Meursault zijn verhaal aanhoort. Meursaults daden krijgen pas betekenis door de reacties van anderen daarop, al zijn die soms schijnheilig. De dood, hem door anderen opgelegd, voelt hij tenslotte als een bevrijding.

DAT LAATSTE, dat de roman z'n bijzondere kracht geeft, is in de film nauwelijks voelbaar. Er zijn meer soortgelijke elementen die verwrongen overkomen. De Meursault die Mastroianni speelt, krijgt veel meer pathos mee, dan de steriele figuur die Camus neerzette. Er schijnt eerst nog aan gedacht te zijn Alain Delon voor deze hoofdrol te vragen. Waarschijnlijk had diens uitdrukingsloze gezicht het beter gedaan.

De dramatische afgrond die gaapt tussen Meursault en de priester die hem in zijn cel komt bezoeken, krijgt van Visconti een andere dimensie. Camus schildert hen als twee vreemdelingen voor elkaar. Visconti maakt van de priester een onsympathieke 'zielzorger', die Meursault vergeefs tracht in te palmen.

Uiteraard maak ik deze vergelijkingen met het boek. Dat is niet alleen gerechtvaardigd, het is in dit geval zelfs noodzakelijk, omdat ik me niet kan voorstellen dat de film *l'Etranger* zelfstandig dezelfde diepe indruk maakt als de roman *l'Etranger*. Visconti heeft (zie boven) de illustratieve betekenis trouwens zelf beaamd, als men het Franse tijdschrift *Ciné Monde* tenminste kan geloven.

De waarde van zijn film is dus betrekkelijk. En hoe interessant en kleurrijk Visconti's poging ook is, zij maakt Camus' jarenlange weigering om zijn boek te laten verfilmen alleen maar begrijpelijker.

CASPER VOGEL

Radiolezingen

HILVERSUM I

Zondag, 26 januari 1969: 9.45-10.00 uur: C. van Rijsinge: beschouwingen van een humanist over de natuurwetenschap en de samenleving. I. Voorbereiding op een nieuwe wereld.

Zondag, 2 februari 1969: 9.45-10.00 uur: G. Stuijveling: uit humanistisch oogpunt.

Zondag, 23 februari 1969: 9.45-10.00 uur: C. van Rijsinge: beschouwingen van een humanist over de natuurwetenschap en de samenleving. II. De macht over leven en dood.

Zondag, 30 maart 1969: 9.45-10.00 uur: C. van Rijsinge: beschouwingen van een humanist over de natuurwetenschap en de samenleving. III. De samenleving van de toekomst.

Er is meer in u...

*„Nicht im Erkennen, im Schaffen liegt unser Heil.“
Nietzsche*

'PLUS EST EN VOUS': Er is méér in u. Deze woorden staan geschreven boven de poort van het Gruuthuse, een oud patriciërshuis in Brugge. Het zijn inspirerende woorden, want zij wekken de mens op zich rekenschap te geven van eigen vermogens. Zij richten zijn aandacht op onvermoede, sluimerende mogelijkheden in zichzelf. De opvoeding, het milieu, de maatschappelijke en andere omstandigheden dwingen de individu tot een bepaalde keuze in levensrichting en arbeid. Deze keuze, vaak ook opgelegd door de onvermijdelijke specialisatie in de moderne maatschappij, kan de ontplooiing van velerlei mogelijkheden, die in de aanleg van de individu zijn gegeven, belemmeren. Bovendien worden deze mogelijkheden niet zelden miskend. In een familie, waar het notariaat een soort familietraditie was, van vader op zoon overgaand, toonde men weinig begrip voor de literaire aanleg van de jongste telg. Toen Gauguin in de kunststad Parijs de kantoorkruk wilde verwisselen voor het schilderspalet, ontmoette hij slechts wanbegrip en kritiek. Vaak is men zich van eigen aanleg en mogelijkheden nauwelijks bewust. Een kunstschilder, die les gaf aan patiënten in een sanatorium, was – evenals de patiënten zelf – verbaasd over de vele onvermoede talenten, die hij in de loop der jaren onder deze patiënten aantrof. Enkel werden na hun herstel zelfs beroepskunstenaar. Tolstoj bleek een groot vertrouwen te hebben in de mogelijkheden van de mens toen hij poogde in zijn volksscholen de afgestompte, noodlijdende boeren en hun kinderen enige kennis bij te brengen.

NIET altijd zijn het gunstige omstandigheden, die iemands aanleg tot ontplooiing brengen. De schokkende ervaringen van tien jaren verblijf in Siberië (beschreven in zijn 'Aantekeningen uit een dodenhuis') hebben er ongetwijfeld toe bijgedragen van Dostojewsky de grote schrijver te maken, die hij was, een mens, die wist van de afronden van de menselijke ziel, van strijd, lijden en geestelijke vernieuwing. Vele waarlijk creatieve geesten hebben een zware strijd moeten voeren. Slechts weinigen (zoals de componist Mendelssohn) konden vanaf hun jeugd onder gunstige omstandigheden werken. Vele grote kunstenaars gingen gebukt onder ziekte en armoede. Beethoven, die voortdurend gekweld werd door zijn toenemende doofheid, zegt in één van zijn brieven: 'Met vreugde snel ik de dood tegemoet', maar óók lezen wij: '...de ongelukkige, hij trooste zich dat hij zijns gelijke gevonden heeft, die trots alle hindernissen der natuur, toch nog alles deed wat hij vermocht, om in de rij der waardige kunstenaars en mensen te worden opgenomen.' Voor velen was het lot een uitdaging, zoals voor de blinde Homerus, voor de kreupele slaaf Epictetus, die een origineel denker werd, voor de stotteraar Demosthenes, die zich ontplooipte tot een groot redenaar, voor de naar lichaam zwakke Erasmus, gekweld door jicht en nierlijden.

Overwonnen grenzen

OVERAL in de natuur en ook in de mens doet de 'overschrijdingsdrift' zich gelden, het verlangen naar opgang en vooruitgang. De technische, economische en sociale vooruitgang was slechts mogelijk door het feit, dat mensen geen genoeg meer namen met bestaande toestanden, maar vooral ook door het menselijke creatieve

vermogen. De Amerikaanse filosoof Dewey zegt: 'Niet de volmaaktheid als einddoel, maar het steeds durend proces van vervolmaking, rijping en verfijning is het doel van het leven'. Geen 'gevestigde' orde blijkt eeuwig te zijn, geen waarheid onaantastbaar. Ieder mens kent soms het verlangen om zijn eigen grenzen te doorbreken, zijn eigen beperktheden te overwinnen. Dan groeit het verlangen naar een wijder horizon. De Russische dichter Jewgenii Winokorow zei het enkele jaren geleden op zijn wijze:

*Soms, – bij het drinken van de thee
of als ik met mijn lepel de citroenschijf pers –
Voel ik ineens een siddering, omdat ik heimelijk
De wereld van de eeuwigheid, de vlucht van
de tijd ervaar.*

*En ik besef, hoe wij langs sterrebanen
op weg zijn naar datgene wat oneindig is.
O, als ik toch aan dit gewone leven kon
ontsnappen,
eraan ontstijgen, mij erboven kon verheffen!*

*Om te geraken in de stromingen van het heelal
Mijn baan te hebben in het onbegrensde
Waar de lucht te ijel is om te ademen
Maar waar het wel gegeven is totaal te leven.*

HET verlangen de door uiterlijke omstandigheden aan ons gestelde grenzen te doorbreken, hangt ook samen met het besef, dat ons leven eindig is, dat ons een beperkte tijd is toegemeten om de in aanleg aanwezige vermogens te realiseren. In zijn 'De zin van de dood' heeft Leo Polak erop gewezen, dat juist de zekerheid van de dood voor ons een prikkel is tot zinvol, creatief leven en handelen: 'Zonder de dood zou er niets te plukken zijn, er zou noch tijd zijn om te zaaien, noch tijd om te oogsten zijn...'

Creativiteit in de toekomstmaatschappij

HET is duidelijk, dat er in de maatschappij van de toekomst meer dan ooit een beroep zal worden gedaan op de creativiteit van ieder individu. De vrije tijd zal toenemen. Men zal deze volgens eigen inzichten moeten vullen, waarbij men zal ervaren, dat een creatieve vrijetijdsbesteding tenslotte de meeste vreugde en voldoening schenkt. Ook zal men zijn geestelijke bagage voortdurend moeten uitbreiden en vernieuwen. De tijd is voorbij, dat iemand een vak koos (en dan zeer vaak het beroep van de vader!) en dit zijn leven lang op vrijwel gelijke wijze met dezelfde kennis bleef uitoefenen. De snelle technologische ontwikkeling vereist, dat men 'blijft'.

Soms zal men zelfs genoodzaakt zijn tengevolge van bepaalde ontwikkelingen een geheel nieuwe studie of opleiding te volgen. Geestelijke openheid ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen, aanpassingsvermogen, maar bovenal creativiteit zullen voor een ieder meer dan ooit tevoren van betekenis zijn. Maar dan rijst ook de vraag: Hoe kunnen wij in de opvoeding, op de scholen, in het werk, in de vrije tijd zo gunstig mogelijke voorwaarden scheppen tot creativiteit en creatieve vorming?

Ik herinner in dit verband aan de uitspraak van de psycholoog prof. G. Révész (in zijn 'Creatieve begaafdheid'): 'Talenten hebben milieu-invloeden nodig om zich te kunnen ontwikkelen. Het individu brengt de aanleg voor zijn ontwikkeling mee op de wereld, het milieu stimuleert de ontwikkeling. Het individu wordt om zo te zeggen door de aanleg en het milieu tezamen gevormd'. Zeker is, dat de maatschappelijke en andere milieu-omstandigheden voor velen niet gunstig zijn om een optimale ontplooiing van hun latente vermogen mogelijk te maken. Dit is een veelzijdig probleem, dat ook in humanistische kring alle aandacht verdient.

P. KRUG

(v.l.n.r.) Raymond (Georges Geret), Meursault (Marcello Mastroianni) en Marie (Anna Karina) in l'Etranger van Luchino Visconti.

Rekenschap

BIJ het decembernummer van Rekenschap is een bijlage, ter grootte van een aflevering, waarin zijn opgenomen drie studies van de hand van van Praag: De religieuze projectie, een artikel geschreven naar aanleiding van het boek De religieuze projectie van Sierksma, Het hooglied van de creativiteit, een essay over de dichter Marsman, en Nihilisme, de tekst van een rede, gehouden op een bijeenkomst van geestelijke raadslieden voor gedetineerden, in 1956.

HET nummer is een hommage aan de scheiden-de voorzitter van het H.V. en de keuze is representatief voor de geestelijke werkzaamheid van van Praag. In elk der studies vloeien filosofische, psychologische, cultuurhistorische en esthetische gedachten samen tot een omvattende visie.

HET gewone nummer van *Rekenschap* toont een portret van Julian Huxley, waarschijnlijk omdat een boek van Ronald Clark, gewijd aan een beschrijving van de Huxleys, uitvoerig besproken wordt door H. J. Blackham. Dat artikel werd, lijkt mij, goed vertaald door Mevr. Klein-von Baumhauer.

HET nummer opent met een herinnering aan de rumoerige novemberdagen van 1918, geschreven door de toenmalige vaandrig D. J. Huitenga. Eenvoudig en niet zonder humor wordt beschreven hoe de paleiswacht op de Dam reageerde op de dreigende houding van de arbeiders. Bijzonder interessant om deze herinnering te lezen van de kant van 'het gezag'. Mr. M. Knap schreef een artikel *De verjaardag van een 'schone slaapster*, over de Universele Verklaring van de mensenrechten. Het luchtig geschreven artikel eindigt aldus: 'Om de inhoud van de Universele Verklaring waar te maken zullen we nog lang moeten voorttobben, zonder ongegrond optimisme, zonder onwaarsachtige illusies. Bij al onze dappere voorbereidingen voor onze gezamenlijke reis naar de maan, zullen we goed doen voortdurend te pogen onze 'schone slaapster' te wekken. Mijn gelukwensen!'

PROF. VAN DOOREN vertelt in een kort artikel de inhoud van de theologische denkbeelden van de veelomstreden prof. Schillebeeckx. 'Wij wensen wel, dat Schillebeeckx en de zijnen voor de felle banbliksems gespaard zullen blijven, zowel terwille van hen zelf als terwille van de R.K. kerk.'

H. Bonger bespreekt uitvoerig het posthume boek van Romein *Op het breukvlak van twee eeuwen*. De bespreking eindigt als volgt: 'Ook als men dit systeem niet als juist kan zien blijft het feit over, dat Romein werkelijk een magnum opus heeft gemaakt, een groots en diepzinnig overzicht van de Europese wereld rondom 1900 en dat is een cultuurscheppend werk van de hoogste orde geworden.'

J. REDDINGIUS, wetenschappelijk medewerker aan de Rijksuniversiteit van Groningen, heeft zich blijkbaar geërgerd aan de onwetenschappelijke populaire geschriften over het humanisme, die veelal de toets der kritiek niet kunnen doorstaan, vooral niet als men op de hoogte is van de moderne biologie en de wetenschap van het gedrag van het dier. Anderzijds richt zijn kritiek zich op een teveel aan wetenschappelijk jargon. Hij toont een en ander aan in een groot artikel *De humanist en zijn hondje* en geeft daarin een interessant college over moderne biologische opvattingen over instinct, drift en dierlijk gedrag. Alles om aan te tonen, dat vele geschriften onjuist zijn en het verschil tus-

sen mens en dier heel anders ligt dan in die brochures en rapporten.

Recensent ontgaat de portee van het stuk. Wat als kritiek wordt geuit blijkt een minimaal nuanceverschil te zijn en nergens ben ik in het artikel een passage tegengekomen, die aantoonde, dat de literatuur fout is. Ik geef graag toe, dat het aan mij kan liggen en mijn uiterst geringe kennis van de biologie, maar de auteur is blijkbaar slecht op de hoogte van de moderne filosofische en psychologische termen. Met andere woorden, ik begrijp niet wat er eigenlijk zo verkeerd is in de literatuur over het humanisme, de schrijver heeft mij althans niet overtuigd.

P. KRUG schreef een kleine bijdrage over de *Bevolkingsproblematiek in Latijns-Amerika*. 'Maar een ding is zeker: het zijn niet zozeer de armen en de onwetenden die de toepassing van een geboorteregeling belemmeren, doch de bevoorrechte en ontwikkelde elite die nog steeds denkt in termen van de 19e eeuw en daarom geen programma's kan organiseren om het aantal geboorten te doen dalen.'

P. SPIGT schrijft in zijn *Notities van een lezer* over het 4e deel van de correspondentie tussen ter Braak en Du Perron, over Malraux en zijn *Antimémoires*, over Leszek Kolakowski, de schrijver van *Der Mensch ohne Alternative*, en *Traktat über die Sterblichkeit der Vernunft*. Ten slotte schrijft hij over het boek, dat men tegenwoordig overal geciteerd vindt *Das Prinzip der Hoffnung* van Ernst Bloch.

Al met al een zeer gevarieerd nummer. Een opwekking om zich te abonneren op dit tijdschrift, als men belangstelling heeft voor de problemen belicht van een humanistische kant moge deze bespreking besluiten.

H. BONGER

In de historie der mensheid tellen duizend jaar nauwelijks mee. Wie zou dus wanhopen aan een verdere vermenselijking? Op talloze terreinen binnen de nationale grenzen zijn velerlei sociaal-culturele en economische veroveringen verwezenlijkt. Daar kan men duidelijk spreken van vooruitgang. Dit ideaal moet ook internationaal te benaderen zijn. Het is alleen pijnlijk voor de generaties, die in de overgang tussen oud en nieuw toch moeten voortleven, de kloof tussen ideaal en werkelijkheid zo smartelijk te beleven, en dat zovelen zinloos lijden en ondergaan. Opstandigheid daartegen is recht.

CUBA EN DE KERK

'CUBA is het eerste socialistische land waar vreedzame coëxistentie van staat en katholieke kerk duidelijker en nauwkeuriger omschreven kan worden, want wat wij hier in feite meemaken is een gezamenlijke actie op ieder gebied ten bate van het volk'. Deze woorden zijn van de pauselijke nuntius op Cuba, mgr. Zacchi. Ze staan geciteerd in het jongste nummer van het tijdschrift STREVEN, dat een artikel wijdt aan De situatie van de kerk in Cuba.

EIGENLIJK zijn de relaties van het Vaticaan met Cuba altijd veel beter geweest dan die met enig ander communistisch land. Toen de moeilijkheden tussen Cuba en de kerk op hun hoogtepunt waren, bleef het Vaticaan nog steeds trachten de diplomatieke betrekkingen op peil te houden. Hoewel Fidel Castro en Ramiro Valdes duidelijk het kerkelijk recht schonden door mgr. Boza (een hulpbisschop van Havana) in de onmogelijkheid te stellen zijn functie waar te nemen, werd tegen hen geen excommunicatie uitgesproken, zoals gebeurde in soortgelijke gevallen: de Argentijnse president Juan Peron en de regering van Haïti liepen zo'n oordeel op op ongeveer hetzelfde motief, waarop Castro's regering mgr. Boza uitdreef.

IN het begin van 1968 is de huidige nuntius mgr. Zacchi tot bisschop gewijd. Castro sprak er later in een rede over: 'Er werden beschuldigingen geuit tegen de pauselijke nuntius in Cuba en tegen de Canadese pauselijke nuntius, die naar Cuba was gekomen om de Cubaanse pauselijke nuntius tot bisschop te wijden. Er was een receptie en wij zijn er op aanwezig geweest. En natuurlijk, voor de imperialisten, voor de contrarevolutionaire bende, voor de reactionairen en zeker voor de CIA was dat een samenzwering'.

Mgr. Zacchi zelf stelt, dat de kerk positief moet staan tegenover de veranderingen die zich op Cuba voltrekken. 'Wanneer een meisje – en dit komt veel voor – mij vraagt of ze tot de militia mag toetreden, dan zeg ik haar gewoonlijk dat ze dit moet doen, omdat een katholiek moet trachten het voorbeeld te geven, waar hij zich ook bevindt, en ook bij de eersten moet zijn om de oproepen van de regering te beantwoorden, die het welzijn van het volk beogen'.

VRIJE LEERSTOEL

DE VRIJRELIGIEUZE Gemeenschap Nederlandsen (één van de 'Länder' der Westduitse Bondsrepubliek) heeft een leerstoel verworven aan de Pedagogische Hogeschool te Hannover. Het onderwijs is in West-Duitsland allereerst een zaak van elk 'Land' en de Nedersaksische schoolwet bepaalt dat kinderen uit onkerkelijke gezinnen in plaats van het traditionele godsdienstonderwijs les mogen krijgen in kennis omtrent godsdienst en moraal. In dit conservatieve 'Land' al een hele vooruitgang. En zo kreeg de bovengenoemde Gemeenschap, afdeling ener bij de IHEU aangesloten organisatie, een leeropdracht om toekomstige onderwijzers en leraren, die zulks wensen, op te leiden in 'godsdienstwetenschap en didactiek van het onderwijs in godsdienstkennis'. Dr. Wilhelm Cremer wordt in Hannover docent in dit 'confessioneel ongebonden en wetenschappelijke' vak. Volgens de informatiedienst der bovengenoemde beweging 'die erste freie Dozentur'.

Hedendaagse theologie

DE nieuwe hoogleraar in de 'praktische theologie' te Amsterdam, Prof. Dr. Kr. Strijd, heeft in de rede bij de aanvaarding van zijn hoogleraarsambt een proeve gegeven van een 'geëngageerde theologie'. Het klimaat waarbinnen zich het theologiseren in onze tijd moet voltrekken, is volgens Dr. Strijd getypeerd in de uitspraak van Kierkegaard dat de gelovende 'ligt op een diepte, die 70.000 vademen water onder zich heeft'. D.w.z.: 'In het gevaar, vele mijlen verwijderd van alle menselijke hulp, blij zijn; dat is groot'.

NADAT hij het standpunt heeft afgetast bij existentiële denkers als Kierkegaard, Heinrich Barth, Sartre en Karl Barth komt hij nader tot de vraag wat 'christelijke existentie' voor het theologiseren van nu heeft te betekenen. Juist bij de theologie dreigt de verzoeking van het gesloten systeem en de verlammeende woordenstroom. Natuurlijk zijn bepaalde sectoren in de theologie minder sterk bij het bestaan betrokken, maar als het er op aankomt zal iedere theoloog moeten weten dat het aankomt op kiezen, kleur bekennen en het willen leven uit een nieuwe vrijheid. In de 19e en 20e eeuw, toen gezapige rust het voornaamste kenmerk van veel kerkelijk leven was, hebben enkele theologen durven kiezen voor de ruimte: Herman Kutter, Leonard Ragaz, Bart de Ligt. Zij zagen daardoor het sociale probleem, dat de kerken lieten liggen. Critisch denken wil nog niet zeggen dat men nu ook existentieel-theologisch bezig is. Als treffend voorbeeld noemt Dr. Strijd het 750 blz. omvattende 'Festschrift' ter ere van Bultmann bij diens 80e verjaardag. Van de 45 artikelen, die er in zijn opgenomen is er géén dat onze toekomst of werkelijkheid raakt – het enige wat er nog een beetje dichtbij komt is een opstel over de euthanasie.

DE kern van het betoog is Dr. Strijd's these: 'Alleen dan is een theologie werkelijk relevant, wanneer zij de wijde horizon in concreto toont te erkennen en wanneer zij, even concreet, binnen die wijde horizon leeft uit de Messiaanse inspiratie'. Dan komen allerlei gebieden binnen het gezichtsveld van de theologie, die wij er al te lang moesten missen: de vragen van de revolutie, de cybernetica, bovenal de vragen van oorlog en vrede. Reeds Luther wist, zo zei hij, dat het geloof de woorden een nieuwe inhoud geeft, maar dan zal in onze tijd Martin Luther King aan Martin Luther moeten voorafgaan in praktijk en in de opleiding. Waar het op aankomt is de theologie te verlossen uit de on-

vruchtbare sfeer van het polemische woordenspel. De exegese is veel te veel een zaak van formuleren gebleven – wij moeten toe naar een interpreterend beleven.

DE theologie zal uit haar heilige huisje moeten kruipen, aldus Dr. Strijd. In het geheel van de universiteit betekent dit vooral contact zoeken met de andere wetenschappen, om de noodzakelijke informatie te verwerven over de wereld waarin in concreto het evangelie verkondigd moet worden. Mensen als Harvey Cox maken een bescheiden begin met het willen stellen van de mens midden tussen de concrete problemen van de moderne samenleving. Als de theologie niet verder van de werkelijkheid wil vervreemden zal zij zich ook duidelijk rekenschap moeten geven van haar verhouding tot de *future*, de wetenschap, die zich met onze toekomst bezig houdt. Als de theologie hier eerst heeft leren luisteren zal zij des te duidelijker haar eigen bijdrage kunnen leveren. Met instemming wordt Schillebeeckx geciteerd: 'In onze nieuwe cultuur zal een theologisch tractaat over God (...) een bekronend sluitstuk worden van een exegese, die bestaat uit de christelijke levenspraktijk'. De oratie is onder de titel 'De horizon van het theologisch bestaan' verschenen bij de uitgeverij W. ten Have te Amsterdam.

S. L. VERHEUS

Ik denk er
ZO over

ROME 1

OP 8 december hebben wij geluisterd naar de uitzending van het Humanistisch Verbond. En uit de mond van Drs. De Lange hebben wij kunnen horen hoe liberaal, ruim-denkend en progressief de rooms-katholieken in Nederland eigenlijk zijn. Maar: zolang de paus van Rome niet openlijk belijdt en erkent, dat hij niet is de plaatsvervanger Christi op aarde; dat hij ex-cathedra sprekend niet onfeilbaar is en dat hij niet is een monarch van een wereldlijken staat, maar

slechts hoofd van een kerkgenootschap, zoals er zovele op de aarde zijn, zolang is ieder gesprek van humanisten met leken als Drs. De Lange verwarring-stichtend. Want de dienst wordt te Rome uitgemaakt. Besluiten van het tweede Vaticaans Concilie en van het provinciale concilie; de inhoud van de Nieuwe Catechismus worden door Rome van de tafel geveegd en de rooms-katholieken hier te lande verzetten zich daartegen nauwelijks. Tot goed begrip volgt hier de doelstelling van de St.-Willibrord-vereniging, zoals die vermeld staat in de RK-encyclopedie: 'stelt zich ten doel de Kath. Kerk te dienen in haar werk van kerstening en hereniging binnen Nederland d.m.v. het leggen van contact met en tussen de katholieke instanties, die op het terrein van kerstening en hereniging werkzaam zijn, het geven van adviezen inzake kerstening en herenigingswerk, het geldelijk steunen van initiatieven en werkzaamheden op genoemd terrein'. Dit ter kennisneming van de leden van het Humanistisch Verbond.

ROME 2

OP 29 december 1968 heb ik geluisterd naar de radio-uitzending van het Humanistisch Verbond en mijn bewondering voor het RK-episcopaat in Nederland is, zo mogelijk, nog gestegen.

WANT in de afgelopen eeuw heeft dit episcopaat een RK-schaduwmaatschappij in Nederland georganiseerd, door alle soorten beroepen, bonden, vakverenigingen en organisaties op sociaal, economisch en cultureel gebied daarin samen te brengen. Dit ging dan gepaard met een verbod aan de gelovigen om van andere, dan deze organisaties lid te worden. Nadat dit gebouw voltooid was, heeft het episcopaat goed gevonden, zijn gelovigen toe te staan ook lid te worden van organisaties en verenigingen, die door anders-denken, lees anders-gelovenden, waren opgericht. Zo konden rooms-katholieken lid worden van de PvdA, die zelfs een RK-voorzitter kreeg; van de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming – idem –; lid worden van de VVD. Door het instituut van de oecumenische beweging werd contact gezocht en verkregen met de protestantse kerkgenootschappen. En thans, tot besluit, samenwerking met het Humanistisch Verbond.

OP deze wijze heeft het episcopaat zich gevrijwaard tegen aanvallen op de essentialia van de RK organisatie: te weten de pretentie van onfeilbaarheid en de pretentie het monopolie van de waarheid en de enige waarheid te bezitten. En de vraag rijst, hoe het mogelijk is een vruchtbaar gesprek te voeren met een groep, die deze pretenties heeft.

A. DIRKZWAGER

Het zijn sterke benen die de weelde kunnen dragen

EEN van mijn patiënten heeft mij onlangs in kennis gebracht met de gewoonten en het geloof van de oude, maar weinig bekende Monopedistische sekte, en het leek mij dat een weergave van mijn ervaringen uw lezers zou kunnen interesseren. De sekte kan terugzien op een lange en eervolle geschiedenis van liefdadige werken. De aanhangers zijn vriendelijke, consciëntieuze mensen die zich wijden aan het ideaal

'Heb God en je naaste lief'. Kortom, zij zijn volkomen bewonderenswaardige lieden, met uitzondering van één excentriek trekje dat vaak aspirant gelovigen afschrikt.

ZIJ geloven dat een onbeperkt gebruik van het rechterbeen een belediging van God en de mens is. Daarom zal een vrome Monopedist altijd iets overhellend naar links lopen, behalve in het gezelschap van zijn vrouw; dan is het toegestaan normaal te lopen. Ongetrouwde volgelingen wordt echter aangeraden het rechterbeen heel weinig, of in 't geheel niet te gebruiken. Het dragen van een rubber laars aan het rechterbeen

is een zonde waarvoor geen vergeving bestaat. Priesters van de sekte trouwen niet en velen van hen hebben het gebruik van hun rechterbeen totaal verloren. Deze achtenswaardige heren kan men vaak door de straat zien hinken, terwijl zij met hun vinger door hun baard strijken.

JAMMER genoeg is er een groeiende ontevredenheid onder de priesters en er zijn dan ook vele discussies over de brandende vraag: 'Zou een priester zijn rechterbeen mogen gebruiken?' Ik vrees dat ik u geen bijzonderheden kan geven over de te berde gebrachte argumenten, daar zij dikwijls erg wetenschappelijk zijn

en een grondige kennis van de ingewikkelde Monopedistische tradities vereisen. Ik hoop dat ik enige belangstelling bij uw lezers gewekt heb en, zo u meer bijzonderheden omtrent deze ongewone en boeiende sekte mocht verlangen, zal ik deze met genoegen verschaffen.

Dr. Craig Powell,
Parramatta Psychiatric Centre

(De schrijver van deze satire stelt er prijs op mee te delen dat hij een practiserend Protestant is en getrouwd is met een oprechte Katholieke. Dit stukje werd overgenomen uit 'Viewpoints', het maandblad van de 'New South Wales Humanist Society').

Waarom ik geen christen ben
door Bertrand Russell

Het boek bevat een zorgvuldige selectie uit de rijke hoeveelheid essays, die Russell sinds zijn eerste publicatie heeft geschreven. Russell stelt in zijn geschriften de plaats van de mens in het universum aan de orde. Hij doet dit op een ironische en sprankelende wijze en bedient zich daarbij van het proza, waarom hij mede zo befaamd is geworden.

Vertaling: Paul Edwards

268 blz.

f 12,50

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland

door dr. A. L. Constandse

'een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht.'

190 blz.

f 8,90

Jezus van Nazaret

10 visies op de figuur van Jezus Christus. (vanuit christelijk, humanistisch en joods, mohammedaans en boeddhistisch standpunt)

108 blz.

f 2,95

Religie zonder openbaring
door Julian Huxley

De schrijver eindigt met:

'Ik geloof in transhumanisme'; als er

maar eerst voldoende mensen zijn die dit naar waarheid kunnen zeggen, dan zal de mensheid op de drempel staan van een nieuwe bestaansvorm, net zo verschillend van de onze als de onze is van die van de Pekingmens. En dan zal de mensheid eindelijk bewust haar ware roeping vervullen.

Dit boek behoeft naar onze mening geen verdere aanbeveling. Het is verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond.

208 blz.

f 9,50

Essays van een Humanist

door Julian Huxley

Nu in Nederlandse vertaling.

Enige opstellen van deze bekende auteur, die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.

263 blz.

f 14,90

Pico della Mirandola

door dr. J. Hemelrijk

Een vertaling van de beroemde rede over de Menselijke Waardigheid.

Deze prachtige uitgave mag in geen enkele humanistische bibliotheek ontbreken.

56 blz.

f 6,90

Het Humanistisch Verbond

Wat wil dat Verbond nu eigenlijk

Dit boekje geeft antwoord op die vraag.

Het laat een aantal vooraanstaande hu-

manisten, maar ook tegenstanders aan het woord. Een poging tot eerlijke voorlichting dus...

141 blz.

f 3,-

Kennis van Goed en Kwaad

door dr. Libbe van der Wal

'de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.'

270 blz.

f 6,90

Rede en Religie in het humanisme

Een serie opstellen van:

J. P. van Praag, H. J. Blackham, T. T. ten Have, Albert Daan, Libbe van der Wal, H. Bongers, H. Redeker, D. H. Prins, M. A. Romers, P. Sehut, G. M. Sterrman, Kwee Swan Liat.

248 blz.

f 9,90

U kunt deze uitgaven bestellen bij het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond

roept sollicitanten op voor de functie van

voorlichtings-sekretaris

Vereisten: journalistieke bekwaamheid en humanistische gezindheid.

Het is een parttime werkkring met een honorering van circa f 6000,- p.j.

Sollicitaties te richten aan de directeur van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Oudegracht 152, Utrecht.
Op de envelop vermelden: sollicitatie.

Wed., 69 j., v.z.g.h., fin. onafh., ontw. en besch., keurige versch. (erg eenzaam), gez. 4 kamerflat bew. in het Gooi, zoekt kennism. met eveneens ontw. en besch. heer, fin. onafh., tot 75 j., voor samenwonen. Ze is ook genegen ergens anders te wonen. Brieven onder nr. 3 adm. Mens en Wereld.

Abonneer u op

Het Woord van de Week

Bevat de teksten van de radiolezingen. f 7,50 per jaar.

Giro 58 t.n.v. 'Het Woord van de Week'.

De dood verandert

Zojuist verscheen onder bovengenoemde titel een pocket. Hierin trachten schrijvers van verschillende richting duidelijk te maken wat voor hen de dood betekent

112 pag. f 3,25

Te bestellen door storting of overschrijving van f 3,25 op postrekening 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering, Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Nachtwachtlaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55